

Μεσολόγγι 200 χρόνια μετά: Ο τόπος και οι πρωταγωνιστές της Ηρωικής Εξόδου.

Πολιτιστικό πρόγραμμα του 4^{ου} Γυμνασίου Αγ. Παρασκευής, με συμμετοχή μαθητών/μαθητριών της Β και Γ Γυμνασίου.

Σχολικό έτος: 2025-2026.

Υπεύθυνες καθηγήτριες: Π. Χαμοσφακίδη, Σ. Σιούντρη, Χ. Μυλωνίδου.

Μεσολόγγι
ΙΕΡΗ ΠΟΛΗ
200
ΧΡΟΝΙΑ
ΕΞΟΔΟΣ 1826-2026

Εορτές
Εξόδου

9 Μαρτίου – 5 Απριλίου 2026

Το χρονικό των συναντήσεων

1^η συνάντηση: 11/11/2025

- ▶ Η ομάδα κάθισε σε κύκλο και κάθε μέλος είπε το όνομά του/της και τον λόγο για τον οποίο επέλεξε να συμμετέχει.
- ▶ Χωριστήκαμε σε υπο-ομάδες 5 ατόμων και ζητήθηκε από κάθε υπο-ομάδα να καταγράψει βασικές πληροφορίες που αφορούν στη γεωγραφία της περιοχής και την ιστορία της.
- ▶ Είδαμε το ντοκιμαντέρ για το εθνικό πάρκο της λιμνοθάλασσας.
- ▶ Απαντήσαμε σε ερωτήσεις που αφορούσαν στην ιστορία της περιοχής από το 14^ο αι και μετά και στο φυσικό πλούτο. Κάθε υπο-ομάδα επέλεξε ένα σύμβολο για το Μεσολόγγι.

Τα σύμβολά μας

- ▶ **«Το αλάτι»:** Θεωρήσαμε ότι το αλάτι, ο λεγόμενος λευκός χρυσός της περιοχής, αντιπροσωπεύει το Μεσολόγγι, καθώς εκεί παράγεται το 80% του αλατιού της χώρας.
- ▶ **«Τα δύο δέλτα»:** Τα δυο ποτάμια της περιοχής, ο Εύηνος και ο Αχελώος, που εκβάλλουν στην περιοχή της λιμνοθάλασσας, παίζουν καθοριστικό ρόλο στην πανίδα και χλωρίδα της περιοχής.
- ▶ **«Η Βαράσοβα»:** Το απότομο αυτό βουνό που φιλοξενεί σπάνια είδη πουλιών, όπως ο χρυσαετός, αντιπροσωπεύει την αποφασιστικότητα των κατοίκων της περιοχής.
- ▶ **«Το φλαμίνγκο»:** Πολλά είδη πουλιών ζουν στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, όμως τα ροζ φλαμίνγκο είναι τα πιο εντυπωσιακά.

Αλάτι: ο λευκός «χρυσός»

Οι αλυκές του Μεσολογγίου αποτέλεσαν πηγή εισοδήματος για την πόλη, κυρίως μέσω της εκμίσθωσής τους, και συνέβαλαν στη χρηματοδότηση της οχύρωσης της πόλης.

Οι λόφοι
αλατιού στις
αλυκές / Photo:
Κλαίρη
Μουσταφέλλου

Η Λιμνοθάλασσα και λοξά
αριστερά το νησάκι της
Κλείσοβας. Στο βάθος η
Βαράσοβα

Πάνω στην πελάδα, ακούγοντας την
περιβαντολόγο...

Φλαμίνγκο και ερωδιοί είναι μερικά από τα πουλιά που επισκέπτονται τη λιμνοθάλασσα

2^η και 3^η συνάντηση 18 και 25 Νοεμβρίου 2025

- ▶ Παρακολουθήσαμε επεισόδιο της εκπομπής «Στιγμές Ιστορίας : Η Έξοδος του Μεσολογγίου».
- ▶ Μας ζητήθηκε να καταγράψουμε βασικές πληροφορίες που αφορούσαν στην Α (1822), στη Β Πολιορκία (από τον Κιουταχή, Απρίλιος – Δεκέμβριος του 1825), στη Γ Πολιορκία (άφιξη του Ιμπραήμ) και στη μάχη της Κλείσοβας (26 Μαρτίου 1826).
- ▶ Σε ομάδες, που καθεμιά εκπροσωπούσε μια διαφορετική κοινωνική ομάδα από τους πολιορκημένους και την Κυβέρνηση, συζητήσαμε κατά πόσο έπρεπε να κάνουμε την Έξοδο μετά την μάχη της Κλείσοβας, στην οποία είχαμε νικήσει.

Η μάχη της Κλείσοβας, Α.Σακκαλής, Πινακοθήκη
Δήμου Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου

Να τι αποφασίσαμε...

- ▶ Οι εκπρόσωποι της τρίτης ηλικίας αποφασίσαμε πως δε θέλαμε να εγκαταλείψουμε τα σπίτια μας και τα υπάρχοντά μας. Νιώθουμε αδύναμοι. Δε θα συνοδεύσουμε τους νεότερους, αν αποφασιστεί να φύγουν, για να μην δυσκολέψουμε την έξοδο.
- ▶ Οι γυναίκες με μικρά παιδιά συμφωνήσαμε πως τώρα έπρεπε να γίνει η έξοδος. Η είδηση της νίκης μας έχει εμπυχώσει. Γνωρίζουμε πως, αν δε φύγουμε, θα πεθάνουμε όλοι από την πείνα. Θέλουμε τα παιδιά μας να ζήσουν.
- ▶ Οι οπλαρχηγοί αποφασίσαμε να κάνουμε την έξοδο τώρα, καθώς έχουμε μαζέψει όπλα και πυρομαχικά από τους νικημένους εχθρούς και το ηθικό μας έχει τονωθεί. Πιστεύουμε πως θα αιφνιδιάσουμε τον εχθρό.
- ▶ Οι εκπρόσωποι της Κυβέρνησης, που ήμασταν στην Πελοπόννησο, βρεθήκαμε σε δίλημμα. Άλλοι ήθελαν να ενθαρρύνουμε τους πολιορκημένους να κάνουν την έξοδο τώρα, μια που ο εχθρός είχε υποστεί ζημιά, κι άλλοι να τους ζητήσουμε να περιμένουν, μήπως μπορέσουμε να στείλουμε βοήθεια. Πάντως, όλοι συμφωνήσαμε ότι άμεσα δεν μπορούσαμε να στείλουμε άνδρες.

4^η συνάντηση

2 / 12 / 2025

- ▶ Παρακολουθήσαμε το τέλος του επεισοδίου «Στιγμές Ιστορίας : Η Έξοδος του Μεσολογγίου».
- ▶ Διαβάσαμε σε ομάδες δημοτικά τραγούδια και σχολιάσαμε τον τρόπο με τον οποίο ο λαϊκός ποιητής απέδωσε το ιστορικό γεγονός της Γ Πολιορκίας και της Εξόδου.
- ▶ Bonus: χορέψαμε με «μπροστάρισσα» την κα Σιούντρη χορούς της Ρούμελης

5^η & 7^η συνάντηση

9 Δεκεμβρίου 2025 και 13 Ιανουαρίου 2026

- Σε ομάδες των τριών μαθητών/ μαθητριών επιλέξαμε ένα πρόσωπο από τους πρωταγωνιστές της Γ Πολιορκίας και της Εξόδου και αναζητήσαμε πληροφορίες σε επιλεγμένους δικτυακούς τόπους, δουλεύοντας στο Εργαστήρι Πληροφορικής του σχολείου μας.
- Δημιουργήσαμε παρουσιάσεις που έχουν μετατραπεί σε βιβλιάρaki για τη Βιβλιοθήκη του σχολείου μας.
- Εδώ θα σας παρουσιάσουμε κάποιες από τις ακροστιχίδες που δημιουργήσαμε με τα αρχικά γράμματα των προσώπων.

Καρδιά γεμάτη αξίες και τιμή,
Αλήθεια στα λόγια και στις πράξεις,
Σοφία που φωτίζει τον δρόμο,
Ορμή για πρόοδο και δημιουργία,
Μνήμη ζωντανή, ιστορία και ρίζες,
Οραματισμός για ένα καλύτερο αύριο,
Υπομονή και δύναμη σε κάθε δοκιμασία,
Λεβεντιά ψυχής και χαρακτήρα,
Ηθος που ξεχώριζε
Σεβασμό στον άνθρωπο και στη ζωή.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΤΣΙΟΚΟΣ, ΜΑΚΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ,
ΕΜΜΑΝΟΥΙΛΑΪΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Η ακροστιχίδα του Κίτσου Τζαβέλα

Τιμημένος αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης, με δράση σε Μεσολόγγι και Σούλι.

Ζωσμένος με το κύρος των Σουλιωτών, έγινε καπετάνιος μόλις στα δεκαεννιά του.

Ανδραγάθησε σε μάχες όπως το Κεφαλόβρυσσο, την Άμπλιανη και το Δίστομο.

Βαθμοφόρος του νεοσύστατου κράτους, έφτασε ως τον βαθμό του αντιστράτηγου και υπασπιστή του Όθωνα.

Επικεφαλής 2.500 ανδρών στην Έξοδο του Μεσολογγίου, οδηγώντας τους στη σωτηρία.

Λευκό πεντελικό μάρμαρο φιλοξενεί την προτομή του στη «Λεωφόρο των Ηρώων».

Αποτυπωμένος με βάση τη λιθογραφία του Krazeisen, με νεανικά χαρακτηριστικά και μαντηλοδεσιά.

Σημείο μνήμης στο Πεδίον του Άρεως, τιμά τη συμβολή του στην ελευθερία και το ελληνικό κράτος.

Δημιουργοί: Ρώμα Σοφία, Σίνου Νεφέλη, Τζώρτζη Αναστασία

Προτομή του Κίτσου Τζαβέλα στο Πεδίον του Άρεως. Έργο του Τηλέμαχου Γύζη (1937)

- Α = Αγωνιστής του '21
- Ρ = Ρεαλιστής
- Τ = Τολμηρός
- Ε = Ευπατρίδης που πολέμησε στο
- Μ = Μεσολόγγι. Κράτησε
- Ι = ιδιόχειρες σημειώσεις και
- Ο = όταν πέθανε εκδόθηκαν ως
- Σ = σημαντικά απομνημονεύματα.
-
- Μ = Μετά την έξοδο έζησε πολλά χρόνια.
- Ι = Ίσως ήταν τυχερός, γιατί πήρε
- Χ = Χάρη, αν και εναντίον του
- Ο = Όθωνα,
- Σ = συνωμότησε το 1861.

Η ακροστιχίδα του
Αρτέμιου Μίχου,
των Καραδήμα
Λεωνίδα,
Κοντόπουλου
Αναστάσιου
και Μαύρου Μάριου

7^η συνάντηση, 8^η & 9^η συνάντηση 20 & 27 Ιανουαρίου και 3 Φεβρουαρίου

- ▶ Είδαμε πίνακες ζωγραφικής με θέμα την πολιορκία και την έξοδο του Μεσολογγίου. Σχολιάσαμε τον τρόπο με τον οποίο επέλεξε ο κάθε ζωγράφος να αποτυπώσει το γεγονός.
- ▶ Κάποιοι/ ες ζωγραφίσαμε τον δικό μας πίνακα για την Έξοδο, ατομικά ή σε ομάδες, και δημιουργήσαμε ακροστιχίδα με τα γράμματα της «Εξόδου».
- ▶ Διαβάσαμε ποιήματα εμπνευσμένα από την ιστορία του Μεσολογγίου και επιλέξαμε στίχους για να συνοδεύσουν κάποια από τα ζωγραφικά μας έργα.

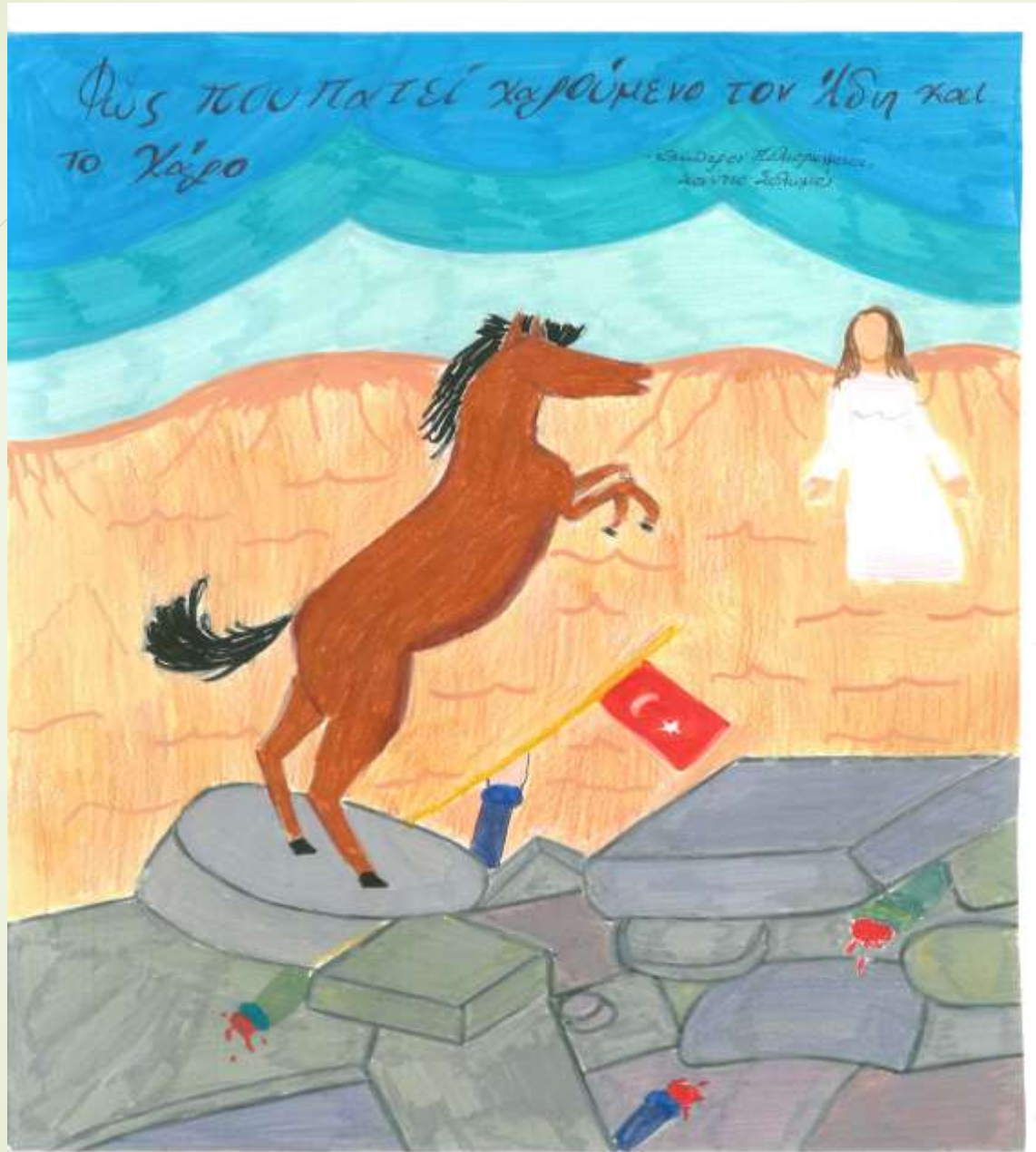
Ζωγραφιά με κολλάζ: έργο των μαθητριών:
Κωνσταντίνας Καλαγασίδη &
Ναταλίας Καραγκούνη.

... γλυκειά μου Πατρίδα ...
Ο νους μου ειχνά εκλάβεις φέρνεις' εκεί
σε τάπητα του Καστρού, στην Κλέισοβα πέρα,
κι' ελεύθερος φθάνει, μ' ορμή θείκη,
σε μίαν αναστάσιμη ημέρα ...
«ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ» του Μιχελιάδη Μαλακίση

«Μάγεμα η φύσις κι όνειρο»
της Ίριδας Μπρέγκου

Ομαδικό έργο των μαθητριών:
Έλλης Σκορδίλη,
Αλεξάνδρας Ανδριοπούλου &
Ηλέκτρας Κουμουνδούρου.

Οι Ακροστιχίδες της Εξόδου

- **Ε**λευθερία διεκδίκησαν
- **Ξ**ίφος κρατούσαν
- **Ο**δύνη ένιωσαν
- **Δ**όξα και τιμή όλοι απέκτησαν στην
- **Ο**μαδική έξοδο
- **Σ**κλαβιά μην τους βρει.

Κορφιάτης Γιώργος &
Καραδήμας Λεωνίδας

Ελευθερία ή θάνατος ενάντια σε
Ξίφος τουρκικό
Ολεθρο έφερε
Δεκάδες χιλιάδες νεκρούς που
Ορμησαν με
Σπαθιά στα χέρια...

Ακρίβος Βασίλης &
Κοντόπουλος Τάσος

Ελευθερία ζητούσαν
Ξεπέρασαν τα τείχη
Ομως, λίγοι επέζησαν
Δυστυχώς πολλοί πέθαναν.
Οσοι ξέφυγαν στα βουνά
Συνέχισαν τον αγώνα για τη λευτεριά!

Δημητρακόπουλος Κωνσταντίνος &
Ζαφειράτος Μιχάλης

10^η συνάντηση 10 Φεβρουαρίου

- Παρουσιάσαμε στην ολομέλεια τις εργασίες που είχαμε κάνει πάνω στους πρωταγωνιστές της Εξόδου.
- Ελέγξαμε τις γνώσεις μας λύνοντας ένα σταυρόλεξο που δημιούργησε η καθηγήτριά μας, κα Χαμοσφακίδη.

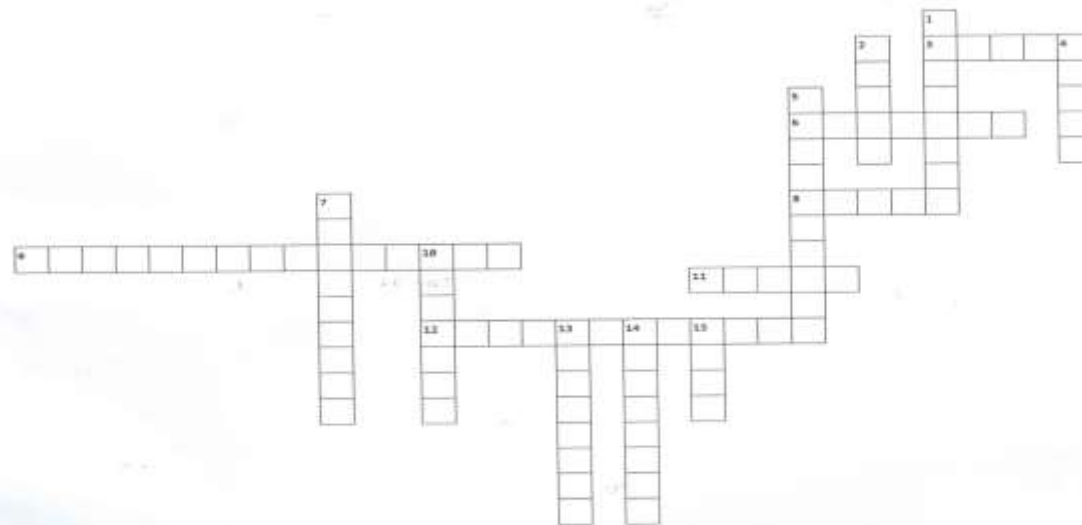
Ορισμοί οριζόντια:

3. Επίσκοπος Ιωσήφ που ανατινάχτηκε μαζί με γυναικόπαιδα.
6. Έτσι, αποκάλεσε ο Διονύσιος Σολωμός το Μεσολόγγι στο έργο του «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι».
8. Το μικρό του όνομα ήταν Αρτέμιος. Καταγόταν από τα Γιάννενα, πολέμησε στο Μεσολόγγι και έγραψε κι αυτός απομνημονεύματα για τη Β Πολιορκία.
9. Έτσι ονομαζόταν η εφημερίδα που εξέδιδε στο Μεσολόγγι ο Ελβετός Μάγερ από το 1824 (2 λέξεις).
11. Περιοχή ονομαστή για τους ανδρείους πολεμιστές της, πολλοί από τους οποίους πολέμησαν στο Μεσολόγγι.
12. Το μικρό του όνομα ήταν Νικόλαος. Έδρασε στον Όλυμπο κι αργότερα, ως αρχηγός της φρουράς του Μεσολογγίου, συνέβαλε στην άμυνα της πόλης και έπεσε ηρωικά κατά την Έξοδο.

Ορισμοί κάθετα:

1. Ονομαστός έλληνας ζωγράφος έργο του οποίου είναι η «Έξοδος του Μεσολογγίου».
2. Άγγλος ποιητής και φιλέλληνας που έφτασε στο Μεσολόγγι το Γενάρη του 1824 αλλά αρρώστησε και πέθανε εκεί λίγους μήνες μετά. Τα τελευταία λόγια του ήταν «έδωσα [στην Ελλάδα] τον καιρό, την υγεία μου, την περιουσία μου, και τώρα της δίνω τη ζωή μου. Τι μπορούσα να κάνω περισσότερο;» (ελληνική γραφή).
4. Το μικρό όνομα του Μπότσαρη, που μπήκε στο πολιορκημένο Μεσολόγγι το 1825, στην Έξοδο κατάφερε να διασωθεί και κατέφυγε μετά στο Ναύπλιο.
5. Λεγόταν Νικόλαος. Έλαβε μέρος στη Β πολιορκία και στην Έξοδο, αλλά σώθηκε. Ονομαστά είναι τα απομνημονεύματά του.
7. Βουνό της Αιτωλοακαρνανίας που προσφέρεται για αναρρίχηση (σε γενική).
10. Θετός γιος του Μεχμέτ-Αλή, πασά της Αιγύπτου, που ενίσχυσε τη στρατιά του Κιουταχή κατά τη Β Πολιορκία του Μεσολογγίου.
13. Νησάκι της λιμνοθάλασσας στο οποίο διεξήχθη μάχη ονομαστή.
14. Αγωνιστής που επέζησε της ηρωικής Εξόδου και κατέφυγε στην Άμφισσα. Υπήρξε πιστός στον Καποδίστρια και διατέλεσε πρωθυπουργός το 1847-1848.
15. Αυτό το προσωνύμιο δόθηκε στην πόλη του Μεσολογγίου, λόγω της θυσίας των κατοίκων του το 1826.

Η Β Πολιορκία και η ηρωική Έξοδος του Μεσολογγίου

➤ 11^η συνάντηση
17 Φεβρουαρίου

Διαβάσαμε τα έργα του
Γιάννη Βλαχογιάννη «Ο
σύντροφος» και
«Η Έξοδος» και
δημιουργήσαμε
παγωμένες εικόνες σε
ομάδες.

12^η συνάντηση 24 Φεβρουαρίου

- ▶ Σε ομάδες επιλέξαμε ένα αντικείμενο που θα παίρναμε μαζί μας κατά την Έξοδο. Να τι γράψαμε....
- ▶ Οι οπλαρχηγοί θα παίρναμε μπαρούτι, ώστε αν μας πετύχαιναν οι εχθροί να ανατιναχθούμε και να σκοτώσουμε όσους περισσότερους μπορούμε.
- ▶ Οι γέροι και τα παιδιά θα παίρναμε μια εικόνα της Παναγίας.

Οι ηλικιωμένοι θεωρούμε ότι η Παναγία μας προστάτεψε όλη μας τη ζωή και μας βοήθησε να φτάσουμε σε βαθιά γεράματα. Έτσι, και σε αυτήν την περίπτωση προσβλέπουμε σε Αυτήν για να σωθούμε.

Τα παιδιά ξέρουμε από τις μανάδες μας πως η Παναγία είναι η προστάτιδά μας και το εικόνισμά Της μας κάνει να νιώθουμε πως θα τα καταφέρουμε.

Διήμερο στο Μεσολόγγι 27-28 Φεβρουαρίου

Πρώτη ξενάγηση στον «Κήπο των Ηρώων»

Στην Αγία Παρασκευούλα, όπως την αποκαλούν οι ντόπιοι, αποφασίστηκε η Έξοδος

Επάνω αριστερά: μπροστά στο μνημείο των Φιλελλήνων
Επάνω δεξιά: στην είσοδο του Κήπου των Ηρώων
Κάτω αριστερά: το άγαλμα του Λόρδου Βύρωνα
Κάτω δεξιά: το ταφικό μνημείο του Μάρκου Μπότσαρη.

Περπατώντας από το
ξενοδοχείο προς την Ιερή Πόλη

- Ο ανεμόμυλος θυμίζει το σημείο στο οποίο ο επίσκοπος Ιωσήφ Ρωγών ανατινάχθηκε
- Μπροστά στο άγαλμα του επισκόπου

Ο Παλαμάς είχε καταγωγή από το Μεσολόγγι και μεγάλωσε εκεί όταν πέθαναν οι γονείς του.

Το σπίτι των Τρικούπηδων

**Έξω από το σπίτι του
Ραζηκότσικα, που έχει
μετατραπεί στον χώρο
Τέχνης και Πολιτισμού,
« Η Διέξοδος».**

Στην κεντρική πλατεία του Μεσολογγίου όπου βρίσκεται και η Δημοτική Πινακοθήκη

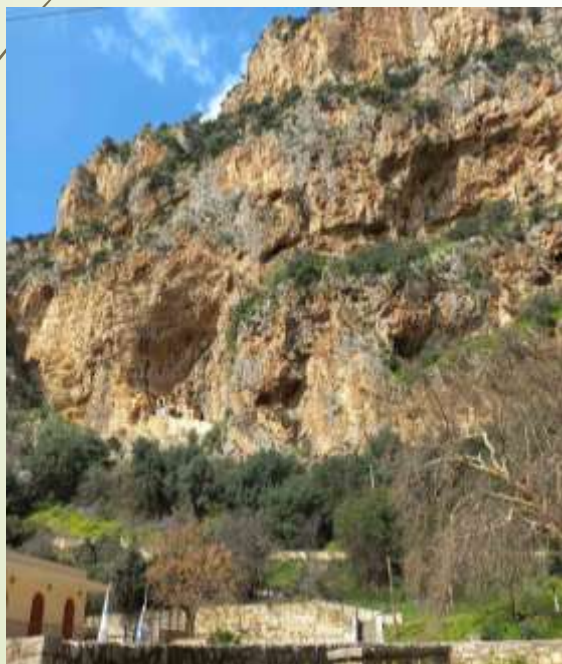

Στο μουσείο Άλατος

Επίσκεψη στην Ιερά Μονή της Παναγίας της Ελεούσας στην Κλεισούρα

- Επάνω ο σταυρός και το εκκλησάκι του Τιμίου Σταυρού
- Κάτω: η μονή και το εκκλησάκι της Παναγίας της Ελεούσας

Ξαναχόρεψαμε κι αυτή τη φορά ήμασταν σαφώς πιο συντονισμένοι. Ήμασταν ομάδα...

